

СЛИЧНОСТИ У СВАДБЕНОМ ОБИЧАЈУ КАРАШЕВАКА И РУМУНСКИХ АЛМАЖАНА — ДОКАЗ О КАРАШЕВСКО-АЛМАШКОМ СУЖИВОТУ У ПРОШЛОСТИ

Основу за анализу свадбених обичаја Румуна из Алмашке долине чине две студије – прва о свадбеним обичајима Карашевака аутора овог рада (докторска дисертација о обичајима из животног циклуса Карашевака) и друга јесте чувеног румунског слависте Емила Петровића, *Фолклор дин Валеа Алмăжулуи/Folclor din valea Almăjului* (Букурешт, 1935), у којој је детаљно описан алмашки свадбени обичај. Део грађе сакупила сам лично у алмашком насељу Далбошец. У раду су упоређена и детаљно анализирана поменута два свадбена обичаја, па и свадбена терминологија, а посебно су истакнуте сличности међу њима. Полазећи од историје и етничке структуре становништва Алмашке долине у прошлости и констатујући велике сличности између српског карашевског и румунског алмашког свадбеног обичаја, може се закључути да су те велике сличности резултат суживота Карашевака и садашњих алмашких Румуна током средњег века, чији је крајњи резултат асимилација карашевског од стране румунског живља у Долини Алмажа.

Кључне речи: свадбени обичаји, Алмашка долина (Банат), суживот, Карашевци, алмашки Румуни, утицаји, асимилација.

1. Анкета за овај рад спроведена је у карашевским селима и у алмашком селу Далбошец. Основу за анализу свадбених обичаја Румуна из Алмашке долине чини студија чувеног румунског слависте Емила Петровића, *Фолклор дин Валеа Алмăжулуи/Folclor din valea Almăjului* [1935], у којој је детаљно описан алмашки свадбени обичај и досадашња истраживања о свадбеним обичајима Карашевака аутора овог рада (докторска дисертација о обичајима из животног циклуса Карашевака) – *Крштење, свадба и смрт код Карашевака*.

1.1. Карашевци су житељи седам карашевских насеља (Карашево, Клокотич', Јабалч'е, Луџак, Нермић', Равник, и Водник) који живе у ју-

¹ miliana83@yahoo.com

гозападном делу румунског Баната, двадесетак километара удаљено од најближег града Решице. Алмажани живе исто у планинском југозападном делу Румуније а Алмашка долина (румунски назив: Valea Almăjului, Țara Almăjului) удаљена је осамдесетак километара од истог главног града караш-северинске жупаније. У Алмашкој долини постоје шеснаест насеља, петнаест с румунским живљем и једно чешко насеље – *Равенска* – чији су житељи познати као *неми*.

1.2. Најстарије податке карашевским насељима налазимо још у доба када су ови простори били под мађарском краљевином почев од 10. века. У то доба се по први пут спомиње и тврђава смештена недалеко од Карашева, која је највероватније постојала пре самог настанка насеља и да је по њој село Карашево добило своје име. Рушевине ове тврђаве, коју Карашевци називају *Турски град*, и данас могу се видети недалеко од села на једној од стена изнад обала реке Караш. Конкретније, први историјски записи о постојању ове тврђаве појављују се већ, по неким ауторима, још 1230. године [Трпчеа, 1969: 41], након чега она се спомиње 1247. [Туфеску, 1941: 509] године под називом *Castrum Crassou*, а потом под следећим називима: *Castrum de Karassou* - 1266, *Karassow* - 1333, *Castrum regiae maiestatis Crassou* - 1358, *Castellani de Crassofew* - 1389, 1390, 1437, 1520 [Драгану, 1933: 259].

Насеље Карашево се по први пут у историјским записима појављује године 1333., под називом *Karassow*. Затим се појављује и у другим записима под сличним називима: *Nog Carassou* и *Kyskarassou* - 1358., године под руководством кнеза Бозорада, *Krassowcz* - 1535. године, *Crassowcz* - 1550 године, *Karasevo* од 1690- 1700. године [Драгану, 1933: 259] и др. Карашево је у прошлости било значајни политички и религиозни административни центар захваљујући својој стратешкој локацији у близини тврђаве. Зато и налазимо у документима да се Карашево, око 1500. године, помиње као *oppidum*, што значи *град*.

После Карашева, прво се у документима спомиње *Јабалче*, и то 1564. године, под називом *Jabalchna*. Следе потом и друга атестирања - 1607: *Jabalcsia*, 1713: *Jabalcs*, 1828: *Jabaltsa*, 1851: *Jabalcsa*, а у мађарским документима с краја 19. и почетка 20. века била је позната под називом *Krassóalmás*.

Остала карашевска насеља у историјским написима спомињу се много касније. Међу њима прво се појављује у документима Лупак 1598. године под називом *Moyselupak*: (1785, 1851: *Lupak*, 1828: *Luppak*); Клокотич и Равник: први пут су забележени између 1690–1700. године под називом *Klokotics* (1723-1725: *Glododis*, 1785: *Klokodia*, 1828: *Klokodits*, 1851: *Klokodics*, 1913: *Krassócsörgő*), односно *Ravnik* (1690 – 1700: *Ravnik*, 1723: *Raffnek*, 1761: *Rafnek*, 1785: *Rafnec*, 1828: *Raffnik*, *Ravnik*, 1851: *Raffnik*, 1913:

Kengyelto). Најновији документе налазимо о местима Нермиђ и Водник, године: 1723. (1723, 1761: *Nermy*, 1796: *Nermed*, 1828 и 1851: *Nermeth*, односно *Wadneck* - 1723. и 1828., *Vodnik* - 1851, *Vizes* – 1913) [Сучиу, 1968: , I:157, 300, 369, 424; II:68, 255].

Карашевска насеља данас стварају једну компактну етничку заједницу, која се разликује од осталих српских заједница из румунског Баната, нарочито по својим специфичним етно-лингвистичким особинама. Међу тим особинама спада и архаични говор, мноштво старих обичаја и традиција, специфична народна ношња и фолклор, као и посебан менталитет, те католичка вероисповест. О карашевским говорима можемо рећи да су сачували бројне архаизме, које у већини српских говора данас више нема, али су и доста иновирали, а све је то последица вишевековне изолованости ове заједнице од своје матице.

1.3. Алмажани (рум.: *almăjeni*) живе у петнаест насеља и има их приближно шеснаест хиљада [http://ro.wikipedia.org/wiki/Tara_Almăjului]. У наставку дајемо називе алмашких насеља и податке о њиховом првобитном појављивању у историјским изворима: *Eftimie Murgu*, споменуто је 1410. године под именом *Gârliștea* /Гърлиштеа/, које се касније, по-чев од 1565. помиње под именом *Rudăria*/Рудрија/ (мађ. *Ógerlistye*), следе потом, 1439. г., *Moceriș* (Моџириш) /Мошириш, Моч'еруш/, 1484. г. - *Bózovici* /=Бозовић/ (*Bozovís*) /Бозовиш/, *Prilipeț* (Прилипец) (*Pârlipăț*) /Пърлипец/ и *Vănia* (бивши *Cracu Otara* /Краку Отара; мађ. *Bánya*) (*Vănia*) /Вњија/. 1540. г. - *Lărușnicul-Mare* (Льпушникул Маре /=Велики Льпушник) (*Lărúșnicu-Mare*) /Льпушнику Маре/, 1550. г. - *Prigor* (*Prigóru*) /Пригору/, 1577. г. - *Putna* (*Pútna*) /Путна/. 1603. г. - *Dalboșeț* (првобитни назив: *Grădiște* /Грдиште/) (*Dîlboșeț*) /Далбошец < Дълбочец/, *Gârbovăț* (Гърбовец) (*Gîrbóțu*) /Гърбоцу/ и *Pătaș* (*Pătăș*) /Пяташ/, 1607. г. - *Șopotul Vechi* (Шопотул Веки /=Стари Шопот) (*Șópotu*) /Шопоту/, 1690. - *Borlovenii Vechi* (некад. *Scorțari* /Скорцар) (*Borlovîn*) /Борловѣн/. 1828. - *Șopotul-Nou* (Шопотул-Ной/ Нови Шопот) (*Bușáua*) /Бушауа/, 1829 - *Borlovenii Noi* (Борловени Ной) (*Breázova*) /Брјазова/ [Suciú,1968].

1.4. Неколико података из историје и етничке структуре становништва Алмашке долине у прошлости.

Иако не располажемо довољним бројем историјских средњовековних записа о овом подручју, ипак документи који су из тог раздобља указују на то да је на територији где данас живе Румуни Алмажани некада постојао и словенски живаљ поред романског [Ивић, 1929: 5; Поповић, 1: 38].

Инвазија Турака на Балканско полуострво повод је за масовне сеобе како српског тако и румунског живља на овим просторима, које ће изменити дотадашњу етничку структуру становништва. Сеобе почињу крајем 14.

века и трају све до краја 18. века, од 1552. до 1716. године Алмаж, као и цео Банат, потпада под турску власт, а између 1718.–1867. биће под аустријском администрацијом. Срби насељавају превасходно равничарски део Баната, док Румуни из Ердеља и Олтеније насељавају већи део планинског дела Баната, на тај начин ојачајући романски већ постојећи живаљ. Као директна последица тих масовних сеоба превасходно румунског живља на подручју Алмашке долине јесте асимилација словенског живља на тим просторима.

Било да је реч о топонимији која је већином словенска у овим местима и сама по себи доказује присуство словенског слоја, српског језичког типа [Ердељановић, 1925: 281, 283] или пак о алмашком говору који је сачувао мноштво јужнословенских (српских) карактеристика [в. Радан, 2015], видљиви трагови постојања словенског живља на овим просторима продрли су међутим у духовној и материјалној култури мештана, о чему ћемо опширније говорити у наставку.

2. Свадбени обичаји Карашевака и румунских Алмажана

У карашевским селима сматра се да након детињства и момковања тј. девовања, када је свако већ одрасло и здраво *дете*, *фофли* (младић), односно *дефка* (девојка), треба ступити у брак, то јест засновати породицу и имати порода. Млади су све до отприлике осамдесетих година прошлога века, имали прилике да се упознају и виде на *игри* (игранци), на свадбама, као и на *седењкама* (седељкама).

Карашевци неудату девојку зову *стара велика девџка*, а неожењеног мушкарца *стари фофли*, а у тим синтагмама има доста презривог и пејоративног значења. По обичају, неудате девојке су на свечане дане носиле *салбу* - накит направљен од *таљера* (старинског, сребрног металног новца), а у осталим данима могао си да препознаш неудату девојку по начину на који је чешљала косу, прецизније, у једну плетеницу засукану у пунђу на једну страну. И данас, али ретко, само приликом великих сеоских празника као што су сеоска црквена слава, Ускрс, Божић и слично, када девојке обуку народну ношњу ставе на главу *салбу*. За разлику од девојака, удате жене носе на глави мараму, а коса им је очешљана у два *роч'ић'а* - то су две мале плетенице увијене у облику пунђе, с леве и десне стране главе, а у средини, позади, – *један уљак на врв глави* -, што је био знак да су оне удате.

У прошлости младенци су се *венчали* (узимали) веома рано. Девојке су се пре удавале када су имале 13-17 година, а момци од 16 до 22 године. У Долини Алмажа, познати румунски слависта, Емил Петровић бележи да су се девојке удавале кад испуне 17-20 година, а момци женили на 20. Исто он непосредно напомиње и да нису ретки случајеви када девојке од 15 и момци од 17 година живе заједно. [Petrović, 2005: 37]. И у Алмажу, као и у карашевским селима, у прошлости, о тренутку женидбе али и о избору су-

пруга/супруге, што је најважније, одлучивала је углавном породица [Живојновић, 1907: 52], а деца, то јест млади пар се није баш питао о томе. *Младина фамила*, тачније *мама*, *нена*, *деда* и *мајка*, је за избор мужа имала у виду и бринула да њихова кћи буде удата на добром месту, а то је подразумевало да момкова породица буде што богатија, да има земље, да буде побожна, то јест *да иду и цркву*, и, у главном, да се девојци пружи бољи живот. Девојке су још могле да утичу на одлуку родитеља, чак да се понекад и супротставе родитељској жељи, јер су оне биле у ситуацији да напусте кућу и да оду у *нов дом*.² У том погледу, за мушко дете било је нешто теже, јер је оно морало да прихвати одлуку родитеља пошто је он и даље остајао да живи у кући са родитељима и са супругом. Ипак, било је и случајева, ретких, заиста, када су се млади узимали и из љубави [Petrović, 2005: 37], а ризиковали су да их ниједна од породица не прихвати у случају да им није одговарао избор. Тада су млади морали да се сами снађу, без икакве помоћи од родитеља.

2.1. Прошење – Прошња

По народном обичају, након *говора* или *турвина* [Живојновић, 1907: 52] (начелног договора родитеља младенаца) следи *прошење* или *прошња* (просидба). Почетком 20. века, у прошњу се ишло *узоре* или *поранини* (ујутро), ретко кад *навечер* (увече) [Живојновић, 1907: 53] али се већ четрдесетих година прошлога века у просидбу почело ићи само увече³. У просидбу је ишао само момак са својим родитељима и, евентуално, понеки *стрич'а* (стриц) или *ујка* (ујак). У прошњу се обично ишло четвртком, суботом и недељом, најчешће у децембру месецу. Зна се да је код неких словенских народа децембар месец назван *просинац*, можда баш зато што су се тада просиле девојке. Међутим, у задње 2-3 деценије просидба се може обавити у било које доба године.

Када су родитељи хтели да удају/ожене своје дете у неку кућу, углавном су слали прво неког, неки ближи род да се распита ако би дотична породица пристала на то. У случају да је одговор позитиван, онда се уговара датум просидбе. Кад дођу у просидбу *просци* (просиоци) не кажу директно због чега су дошли, већ околишају, па тек након извесног времена питају „*ла ли да даду девоку снају код њи*”. Онда ако родитељи девојке пристану, они одговоре: „*кад деца се воле, ... пак онда ла да ју даду да иде снаја код њи*”.

После тога, након што су девојчини родитељи пристали да удају своју кћер у ту кућу, обично деда и мајка (баба) младе изваде ракију за пиће и већ су породице *пријетеље*, то јест сматрају се пријама. У прошлости, кад се ишло у *прошњу*, обично се није даривало, али данас се дарује, и то веома солидно. На просидби се одлучивало када ће бити *капара* и *свадба*. После просидбе, девојка престаје да иде на *седење*, а на игру иде са вереником.

² Према казивању Марије Добре.

³ Према казивању Марије Добре.

2.2. Капара

По нормалном редоследу, после просидбе следила је *капара* (оно што се даје као обележје да је девојка испрошена, дар, белег), која је имала значење потврде да је девојка испрошена.

У прошлости, кад се *капарисало*, долазио је будући *младожења* с родитељима девојчиној кући. Они су девојку даровали дукатима, таљерима и једном марамом. У новије доба, тј. негде од 1950. године на овамо, капара се организовала са весељем, а у њој учествовао је и већи број *рода* (родбине), *комишије* и *пајташи* (пријатељи).

На капари се долазило код девојке кући недељом у подне, око једног сата. На *порти* (капији) *домаћ'иње* (домаћини) их лепо дочекају са врућом ракијом а потом их љубазно позову да уђу унутра у кућу. Музика и свирачи долазе с младожењом, с капаром. Ту дође и кум. Онда младу и младожењу сакрију. Момкови родитељи кажу да хоће да виде млади пар и питају да л' имају *јену јуницу* и *јено јуне лепи*, *два јунета лепи*. *Ипак де* (где) *је то*, *ако буду учинили неко зло они ла* (ће) *то да плате*, *само да ји* (их) *доведу*. Онда девојчини родитељи дођу и кажу: *Да знате че велико зло су нам учинили*. *Поморили* (уништили) *су нам целу градину*, *поморили су нам моркоњи* (шаргарепу), *капусту* (купус), *све су ним поморили!* *Да знате че много новац кошта*. Момкови родитељи и родбина на то одговарају: *Молим Ви* (Вас), *ми ламо* (ћемо) *да платимо*, *само дајте ји овамо да ји видимо*, *да ним дођу дома* (кући), *да дођу код нас*. *Ми платимо што су они учинили штету!* Домаћини им тада најпре покажу једног дечака и једну девојчицу и питају: *Хан ји* (Ево их!), *јесу ови?*, а одговорностију гласи: *Несу*, *ће су јако слаби*. *Не могу да тегле у јарму*, *не могу да тегле кола*, *су слаби!* Потом им доведу две старе особе и поново питају: *-Но, јесу ови?*, а одговор гласи: *-Па несу* (нису), *што ламо* (шта ћемо) *с ови*, *ови нити имају зуби*, *не могу да једу сено*, *нити могу да тегле у јарму кола!*"⁴. Трећи и последњи пут донесу се прави младенци и пита се: *„-О, јесу ови?“*; *„-О, ови су!“*. *„-Ман* (али) *да знате че* (да) *су учинили велику штету*, *много!“*. *„-Колико буде - ми то платимо!“*⁴.

Тада би сви били сретни јер су нашли младу и младожењу и прелази се на давање капаре, дарова. На столу се обично стави један *тр(е)пезник* (стољњак) и на њега момкова мајка поставља *дарове* које је обично најпре давала младожењина родбина а затим младина родбина.

Примећујемо да и код Румуна Банаћана постоји обичај капаре. Они називају капару *pețala*, *pețala mare*. Међутим, у неким насељима са румунским живљем у српском делу Баната, као што су Владимировац, Уздин, Марковац – ту се каже *сапарă* а највероватније је да је ова лексема овде позајмљена од Срба. Код њих, за разлику од Карашевака, млада се сакрива, те момак и његова породица треба да је исплате да би је добили [Малуцков, 2000: 212].

---

⁴ Према казивању Марије Добре.

Овај обичај не постоји код Карашевака, они само даривају младу – златним дукатима, новцем и другим скромним даровима.

У Алмажу, момак шаље оца [Бозовић], мајку или иде чак он [Шопоту-Ноу] с родитељима да испроси девојку. Том приликом бива и договор око девојачког мираза. Након што се породице договоре, на просидби, и млади пар пристане на тај договор, они одреде тренутак када ће је откупити. Онда се сакупи момкова родбина и иду с ракијом код девојкиних родитеља на ручак. Тамо и бива такозвани откуп. Најстарији каже да су дошли где их је ловачки пас/крвоследник довео јер је изгубио срнин траг и мисле да би је овде нашли. Онда газда оде и донесе најпре девојчицу с венцом од шимшира на глави, ови кажу та није та ону коју траже и тек потом изведу ону коју траже они. Будућу младу дарују новцем, ручају, пију и тиме је *прошња* завршена [Petrović, 2005: 38].

Веридба се у Алмажу назива *дар*. Тада млада добије мараму, новац, добије – дар и одреди се и кад да буде свадба, у недељу код девојке и у понедељак код мушкарца/момка [Petrović, 2005: 38]. За веридбу опет припремају ручак.

Почев од 1970-1980. године, свадбени обичаји се још бржим темпом мењају. Данас, момак, пошто унапред сигурно зна одговор, иде на *говор* заједно са својим родитељима и тада се договоре са девојчиним родитељима о датуму *просидбе*, која је еквивалентна са веридбом. *Капара* и *прошење* данас се обављају заједно, тј. истовремено. Та два обичаја су се спојила и сада имамо само један предсвадбени обичај.

У закључку можемо рећи да *капара* у карашевским и алмашким селима више не постоји. Од предсвадбених обичаја сачувао се само *говор* и *прошење*.

2.3. Свадба у прошлости (опис)

Крајем 19. и почетком 20. века у карашевским селима обичај је био да у среду, *док не врне дан* (до поднева), свекрва умеси погачу, коју је наредног дана, тј. у четвртак однела код младе. Она млади носи *венац*, то је накит који млада носи на глави на свадби и који је направљен од малих делића огледала и од вештачког цвећа. Улога огледала са венца је да прогони нечисте духове. Осим венца и погаче, свекрва је још носила млади *лопатку* (бедро), *калбасицу*, *ручаји*, *ризанци готови* (резанци), *паприку*, *лук*, и у *пазуки* (недра) *јабалку* (јабуку) и воштану свећу. Колач који носи свекрва је оплетен с тканицом (*каницом*), а на погачи три струка позлаћена шимшира (*фољофије*) [Живојновић, 1907: 55]. Те дарове стави свекрва у један *трпезник* (стољњак). Стољњак не сме везати. У тренутку поласка свекрве према младиној кући чује звук пуцњаве пушке и тада креће и девер ка куму, а он носи *лагију* (чутуру и колач), а његова је улога да позове кума који ће у недељу венчати млади пар. То се дешавало у четвртак и трајало је до уве-

че [Живојновић, 1907: 56]. Обичај да свекрва носи млади венац у четвртак, касније, негде у првим деценијама 20. века, изменио се и од тада венац није више ношен четвртком, него у недељу, на дан венчања.

Истог дана, како сам горе споменула, младожењин девер иде код кума са *лагџом* (легијом). Он носи куму један оплетен *колач* који је везан за *чутуру* краћим *каницама*. Кум треба да у колач забоду ситан новац, а на то Карашевци кажу да су *спице*. До суботе са истом легијом девер треба да позове сву родбину, комшије и пријатеље на свадбу и сви треба да ставе *спице* (паок), тј. да даду ситне паре које да се ту забоду јер „*карики* (точку) *требају спице, не може карика без спица да иде*”. Кум треба да спреми нешто и за јело, обично су то били колачи, резанци и кромпири. Кум је грејао/кувао ракију, пекао је кобасице и правио *мандру* (мамаљугу од кукурузног брашна). С девером је ишао и младожења. Исто тако позива и младин девер све младине рођаке. Овај носи са собом једну чутуру која је накићена само цвећем и шареним панткликама.

У суботу увече, *неки пут* спремао се и *накић'ен чеп с ресицама* (јелка украшена бомбонама умотаним у станијол) за младу и низом од коконица, са понеком сувим шљивама, тако украшен да што лепше изгледа. Испод јелке стављале се младине хаљине у којима је требала да се сутрадан обуче за венчање, а исто ту, на слолу испод јелке, морала је те ноћи да преспава млада.

У Алмажу, у четвртак уочи свадбе, младожењина мати носи куму колач, части се кум који ће венчати у недељу; а у суботу увече она носи млади колач. Те вечери млада припрема своје хаљине за венчање и легне да спава на столу [Petrović, 2005: 39].

У суботу, код младожење *дома* (кући) се *шил стек* (*застава*). До јутра *стег* је требао да буде готов. Стег шије *стари сват* и он у томе има главну улогу. Деца иду и наберу *фољофију*, донесу и једну *тојку* (мотку) на врх које се стави марама коју даје свекрва. Ту се набоду и *јабалка* (јабука) у коју се поново забадају *спице*. Затим *чауш* (*стегоноша, барјактар*) ухвати за један крај мотку а *стари сват* узме мараму и зашије је на мотку, а око оног краја мараме зшивеног за мотку, зашију се и *китке фољофије*. После обавију преостали део мотке *каницама* и ставе *стек над софром* (над столом) и вечерају. Кад се *кити стек* каже се да се тада младожења опрашта од својих *пајташа* (пријатеља).

За време *кићења стега*, стално је свирала музика. *Софра* (сто) се тада покривао стољњаком и на средини се стављао велики колач и бакарни котао са ракијом, а под сто, исто на средини, стављала су се у једну *котарицу* (корпу) разна семења: жито, кукуруз, куделно семе и др. [Живојновић, 1907: 57]. На *кићење стега* позивани су *комшије* и *фофлеји* (младожењини нежењени пријатељи), а они су ту остајали на вечери, након *кићења* заставе.

У селима из алмашке долине, исто у суботу увече, младожења одреди ко ће од ближе родбине или пријатеља да му буде *стегоноша* – „*stăgarî*“ и

стари сват – „*cumnat dži mână, stîrşălă*” [Petrovici, 2005: 39]. Они у недељу јутро иду прво код младожењине куће и затим код младе.

2.3.1. Први дан свадбе

На дан венчања, пре свитања, при свећи коју је носила у четвртак код младе, младожењина мати треба да *примења* (облачи) и припреми свога сина за венчање. За то време под *облукам* (прозором) Цигани су свирали *зорњачу* (будилицу). Тога јутра се извади *стек* и мало се и *поигра* (игра, плеше). Затим *претелице* (прије, жене рођаке с момкове стране) и сви који су још били у кући код младожење, седну па једу *паприкаш*. У Алмажу, на дан венчања, младожења припреми доручак за кума, свадбаше, стегоноше и за старог свата [Petrovici, 2005: 40].

Облачење младожење и јело је морало да се обави до 9 сати, када су свекрва и *претелице* одлазиле код младе да ју *облечу* (обуку), да је очешљају и да јој младожења стави венац на главу. Стављајући јој венац на главу, младожења је говорио: „ – *Овеј* (овај) *венац ја сад ти мећем* (стављам) *и више други нитко* (нико)!” . После тога сви се припреме (и младини укућани и сви који су тамо још присутни) и крену у цркву. У Алмажу млада носи на глави *шлájер*. У раније доба коса јој није била везана и имала је китке на леђима [Petrovici, 2005: 40].

Обичај је да се ради плодности у браку, бацају разни плодови на младенце када крену на венчање. То ради једна од жена из младине куће која баца на младу и младожењу и на сватове зрна жита или кукуруза, а данас се место зрневља употребљавају конфети. Према мишљењу Карашевака, то бацање зрна на младенце, гарантује да ће им брак бити плодносан, да ће имати много деце.

У цркву иду млада, младожења и *претелице* (прије), а младожењини девери дођу са заставом и старим сватом. Кум дође и чека у цркви. Са младожењом и младом дође и млада мати. Једну свећу носи младожењина мати коју ће дати куму, а млада мати даће своју свећу старом свату у руке. У цркви поп ће обавити венчање на крају мисе. У Алмажу на венчање *mladojă 'na* долази с кумом а млада долази с малим кумом, док у Карашеву на пр. младожења и његова мајка иду по младу а кум долази право у цркву. [Petrovici, 2005: 40].

На изласку из цркве са стега се спушта јабука и тада млади момци и девојке једу по комадић да би се што пре оженили / удале. После се испред *команде* (сеоске општине) играо *данац*. *Данац* води младожења, а у коло се редом хватају најпре стари сват, девери, родитељи и остала родбина млadenaца. Тај се редослед уласка у *данац* строго поштовао. Играло се још и *портање* (бржа игра коју је сваки играо са својим паром). За време *данца* увек је неколико свата (мушкарци) носило ведрa с ракијом и нудило сватове који играју и све присутне да попију који гутљај. У селима из Алмажа, након венчања играју се специфичне игре (*ardžiliana, hoara, brău, dă doi*) испред цркве и потом одлазе код младине куће где је свадба [Petrovici, 2005: 40].

Кад сватови стигну код младине куће, домаћини их дочекују испред куће. Кум, стари сват и младожења одмах улазе унутра и седају за столом. У средини седне младожења, с његове десне стране седи кум, а с леве стране стари сват. Млада, девери и чауш остану напоље и чекају да се млади направи *мост или брву* [Birta, 1993: 380]. Сва родбина треба тада да стави новац на земљу и да тако *«направи мост /брву/»*, а тек након тога млада прелази преко моста и улази у кућу. Док се ценкају да ли је мост доста *«солидан»* (да ли је довољан новац уложен за градњу моста), неко од сватова покушава отети младу и увести је унутра, но девери су задужени да то спрече. Према веровању Карашевака, млада *„треба да се откупи“*, зато се даје новац. Млада затим остаје *прид портом* (пред капијом) и дочекује госте. Младина свекрва, кад донесе венац у недељу ујутро, ставља на тањир и *сајклик* /каже се још и *судак*, али ређе/(флашица са заслађеном ракијом). То остане у кући кад се пође на венчање. На повратку млада прво откупи *сајклик* од своје мајке, јер јој је потребан да дочекује сватове. Она нуди госте да пију из *сајлика*. Кад јој понестане ракије, девери јој из чутуре поново напуне *сајклик*. На улазу, званице најпре дарују младу новцем говорећи: *„Ја ти да(ва)м малко (мало), Бог да ти да много (много) срећу, живот и здравље!“*, на шта она одговара: *„Фала (хвала) и дрите /узмете (узмите) да поглнете (гунете, попијете)!“*⁵. Обично сваки попије гутљај, а они, који уопште не пију, љубазно одбију.

Одмах по доласку свадбене поворке у младину кућу, *стек* се стављао на *дом* (кућу) или над *портом* (капијом) да се види да је ту свадба, и ту остаје све док се не заврши свадба код младе, то јест *до у понедељник наплани* (до понедељка у подне). У понедељак у подне, када се свадба премешта у младожењину кућу, чауш понесе заставу и тамо је опет стави на кров или је окачи изнад младожењине капије.

У недељу, све до деведесетих година прошлога века, младина родбина и све њене званице доносили су, у корпама, такозване *части* (дарове). Свака *фамила* припремала је једну лепу *питу* (хлеб) *карич’асту* (округлу), округле колаче од мака, јабука, *перке од сирења* (колач од сира), *ч’етири тигањка* (колач сличан гибаници са сиром) и то се стављало у *котарицу* (корпу). Корпу је носила жена на глави, а преко тога су се стављали дарови. Јело се је постављало на сто најкасније до два сата после подне. Дарове је некада казивао чауш, који је био старија особа и познавао је све присутне. Домачини су те части примали. У Алмажу, увече је долазила родбина с частима – *sinsta* – код девојке. Храна им се врати а дарове стављају на сто испред младе [Petrovici, 2005: 40-41].

Пре ручка, сви устају, донесе се на *ломарнику* (лопачици) *углен*, ту се ставља тамњан и се *укади, моли се Бок* и обично ту кум изрече здравицу. Испред сваког госта стављало се на тањир по једно *парче* (комад) од сваког

⁵ Према казивању Марте Ђурђулене.

колача, хлеб, овчетина и живинско месо. Обичај је био да све што остане у тањиру гост однесе кући, и зависно да ли је донео меса од кокошке или овчије месо, премало му се парче од тог свог меса да понесе кући. Од јела, на свадби је још било супе од резанаца, *промпири* (кромпири), купус и колачи који су се звали *перке свадбе*. *Паприкаш* није се спремао у старо доба.

Ручак је трајао до негде око 4 сата поподне, јер кад су се сељани враћали са *наука* (поподневне мисе) на свадби се већ играло испред куће. Први *данац* је водио кум, други данац стари сват, а трећи данац младожења. Било је и таквих за које се је казивало да су дошли на свадбу *пеићом* (*песницом*), то јест нису доносили дарове. Такви су долазили обично пре вечери и ти су стајали на улици и чекали да добију нешто да поједу и попију од некога из *фамиле* или неког пријатеља који се налазио међу сватовима који би им износио на улицу, обично кришом, понешто од јела и пиће⁶.

По обичају, око једанаест сати ноћу долазили су *пријетеље*, од 5 до 10 (15) на броју, зависно колико је момкова породица многобројна. Тада дође и младожењин *нена* (отац) и други мушкарци из породице. У *полноћ* (поноћ), по други пут се постављало јело. Опет се молио Оченаш, казивала здравица, у којој је кум, међу осталом, казивао: „*Ову годину смо венчали, на годину дај Боже да крстимо!, да добије кум фељена малоба, да има да га крсти на годину!*”. После јела, *пријетеље*, *дрзари* играју данац. То је њихова игра. Жене са младине стране су се тада хватале да играју са њима у данцу. Играло се и свирало тако све до зоре. Након што одиграју један *данац* и *портање*, негде око три сата после поноћи, понегде и касније, *пријетеље* (младожењини сватови) *одлазили су* кући, увек уз пратњу музике. На свадби су остајали само кум, стари сват и најужа младаина родбина. Кум, стари сват и младини сватови остају још и веселе се све док не пођу кући кум и стари сват, негде око 5 сати *поранини* (ујутро).

И у алмашким селима *дрзари* – *dîrzari* – долазе и доносе хаљине и дарове за родбину [Petrović, 2005: 41].

2.3.2. Други дан свадбе

У понедељак после подне, након што су се сви *свадбаши* одморили и наспавали, свадба полази код младожењине кући. Пре поласка, игра се игра која се зове *Слнча*⁷ /*Карашево*/ односно *Сълнча* /*остала карашевска села*/ (игра Сунцу) [в. Birta., 1993: 379]. Ухвате се у коло које води стари сват са заставом у руци, одмах до њега је млада и други сватови, сви почну играти око стола с десне на леву страну (иако се код Карашевака обично игра према десној страни). Мало музика засвира и одједном застане, те сви поседају око стола. Тад се точи и пије ракија. За неколико тренутка музика опет почне да свира и они се поново ухвате у коло па опет застане свирање, и опет седну.

⁶ Према казивању Марије Добре.

⁷ Према казивању Марије Добре (Фрицкошице).

То се понављало три пута тако, и сви плачу због одласка младе из родитељске куће.

Постоји веровање код Карашевака да се млада при поласку из родитељске куће да се *озрне* (окрене, погледа уназад). Младожења покушава да јој то не допусти јер, каже се да ако она окрене главу деца ће да личе на њу и на њену породицу. Код Алмажана, међутим, при поласку, мати исто зове своју кћер да се окрене, али каже се да се то ради како их не би заборавила [Petrović, 2005: 42].

Млада носи са собом дарове у нову кућу. То су *ћ'илими* (вунени покривачи), и хаљине што јој спреме родитељи од куће. Након што се направи мост, свекрва дође *каницами* (тканицама, појасем) и њима *упаше* (опаше) младу и младожењу преко *ћилима* и заврти их три пут у круг испред капије. По старом карашевском веровању, то се је чинило да млада остане у дому, да никуд не оде из куће. Одмах потом, девери су, уз пратњу свирача, ишли по кума и старог свата [Birta, 1993: 382], одакле би се вратили у младожењину кућу где је требало да почне весеље које је трајало опет до зоре.

У понедељак увече дође кад младожење на свадбу и младина родбина, у *пријатеље*, и опет дођу и *дрзари*. Називали су их *дрзарима*, *помало погрдно*, јер су доносили хаљине, а изношене, старе и поцепане хаљине Карашевци зову *ризe*, *дрзе* (в. рум. бан. *Dârză*)⁸. Ту је весеље а гости исто тако долазе као и у недељу и сваки доноси *част*. Сви једу и после играју до зоре.

2.3.3. Трећи дан свадбе

У уторак у једанаест сати дођу *претелице* и донесу хаљине у *кота-рици* (корпи), да очешљају младу. Сваког пута ту се нађе по нека жена која зна да младу лепо очешља и да јој стави *крпу* (накит који млада носи на главу трећег дана свадбе). Кад је млада спремна за чешљање, муж јој *вретенам* (преслицом) раздели косу, како да она буде марљива [Birta, 1993: 382]. Младожења каже: „*Ја ти овеј* (овај) *пут расправљам* (разделим), *други нитко*(нико)!”; да се не уда више за другога. Кад очешљају младу, свекрва јој да друге хаљине, и *нефтар* (грудњак) и кад је све готово иде се да се *прољева вода*. Тада је већ млада у крпи. Свекрва је млади ређала на *софри* (столу): *крпу*, обућу, ципеле, сандале, и др. Девери су то морали да чувају јер ако неко украде крпу или ципеле, млада треба да плати да би то откупила.

Муж, онда ножем подигне крпу и ставља је млади на главу и каже: „*Ја ножам ти постављам* (стављам) *крпу*. *Ако ти не слушаши* (ниси послушна), *овеј* (овај) *нож ће ти бити газда*!”. И тако, када је млада спремна, једе се а затим сви сватови иду на *пролјивање води* (*проливање* воде) где се ишло с музиком. Кад стигну до реке (Карашево) или *на брод* [Birta, 1993: 383], чауш напуни ведро водом и стави га испред младенаца који га, наизменично, ногом хитну у воду три пута, проливајући на тај начин из њега воду. После

---

⁸ Према казивању Марије Добре.

сваког хитања, чауш мора водити ведро из реке и поново га напунити Млада лије воду да младожења опере руке и ако овај успе да руке убрише у младине *поле (скуте)* то је значило да ће он бити господар у кући, а ако млада прво покваси и убрише руке о његово одело, онда ће бити обрнуто, она ће командовати. Затим су у ведро бацали *рибе, које су, у ствари, биле* ситан метални новац, а он је припадао чаушу. После поливања воде, ту поред реке се играло, потом би се сви упутили младожењиној кући, где се играло⁹.

Слично карашевском обичају је и обичај у селима алмашке долине. Другог дана свадбе, у понедељак, младу обучу као већ удату жену и иде се на реку. Тамо се одвија скоро иста церемонија: напуне ведро с водом и поставе на земљу, изврну неколико пута, а затим један другоме покушавају да поквасе руке. Ту су присутни свадбаши, кум и наравно музика. Затим, опет долазе *dârzari* који доносе хаљине за младу. [Petrovici, 2005: 42-43].

Тиме се завршава свадба.

У среду увече се чaste породице и сви који су помагали на припреми с оним што је још остало од свадбе (младина родбина се окупи код младе кући а младожењина код младожење). То чашћење обављало се без музике. Тек наредне недеље после свадбе, младенци иду на ручак код девојчаних родитеља, а то гостовање се у прошлости називало *упвиче* (у 19. веку звало се *опрвачење*) [Birta, 1993: 384], а данас се тај обред зове *куцлићи*.

Осам дана после свадбе, у Алмажу, млади пар долази код младиних родитеља на „покварена јаја“ - ручак, и тиме, каже се, да се завршава свадба. [Petrovici, 2005: 43].

2.4. Свадба данас

У савремено доба свадбени обичаји, и не само, су се делимично изменили, а делимично остали непромењени. Примећујемо да се неки обичаји и данас строго примењују, али, на жалост, многи ритуали и обреди из прошлости су заборављени и не примењују се више. Главни фактор који је утицао на све ове промене било је време. Проласком времена и развојем друштва, мењали су се људи и њихов начин живота. Неки од старих обичаја су дубоко урезани у карашевски менталитет, и као такви се још чувају. У поређењу са другим српским заједницама из румунског Баната, обичаји, обреди и језик су се ипак боље очували у карашевским селима, захваљујући чињеници што су Карашевци до недавно сачињавали једну затворену и конзервативну енклаву.

Данас свадбе се у карашевским селима одржавају од априла до октобра месеца. Када и са ким да се венчају младенци, данас више не одлучују родитељи. Они сами о томе одлучују, а главни разлог за ступање у брак је – љубав. Свадба се више не одвија у кући, него у неком ресторану у селу, у оближњем граду Решици или у Темишвару.

⁹ Према казивању Марије Добре.

Свадбени обичаји су се скратили данас само на један дан и једну ноћ. Највећи број пратећих радњи су нестале или су сведене на кратке моменте. Трансформације које је доживео свадбени ритуал од 19. века до данас су многобројне. Дајемо неколико примера оних обреда и ритуала који су се сачували до данас: одлазак код кума кући у четвртак пре свадбе; *кићење свадбене заставе*, премда се то не ради више у суботу увече, него на дан свадбе, у недељу ујутро; долазак пријатеља (али исте вечери и са обе стране); градња моста пред капијом (само једном); облачење младе; венчање у цркви и играње испред цркве и општине и др.

Данас је број млада које на свадби носе народну ношњу врло мали, а то значи да младожења нема зашто да више носи венац. После венчања исто се игра најпре испред општине кратко. Данас се обично не приказују дарови који се доносе на свадбу. Данас се поклања само новац или понеки важнији, скупљи предмет који да младенцима остане као успомена на оног који им је то поклонио.

И у Алмажу, свадбени обичаји су се скратили само на један дан и једну ноћ а пратећи ритуали полако нестају или се обављају истог дана и сведени су на минимум. И данас у Далбошецу, на пример, млада треба да се откупи, па је сакривају и најпре износе стару жену, затим девојчицу и тек на крају праву младу¹⁰.

3. Сличности у свадбеним обичајима Карашевака и румунских Алмажана – Неколико закључка

Након анализе сакупљеног материјала, може се лако закључити да су код Карашевака и Румуна Алмажана свадбени архаични обичаји добро очувани.

На основу спроведеног компаративног истраживања у њима се идентификује мноштво заједничких елемената. У наставку издвојићемо најажније већ напоменуте сличности у свадбеним обичајима Карашевака и румунских Алмажана: свадба је трајала три дана; у четвртак пре свадве иде се код кума; свекрва носи млади колач; уочи свадбе, у суботу млада спава на столу; исте вечери код младожење се окупљају пријатељи, рођаци, стегоноша, *дeвер(К)/cumnat dži mână (stârşălă) < sb. „(ručni) dever”*; *дрзари – dîrzari* – долазе на свадбу; мати зове своју кћер да погледа уназад; млади пар иде да полије воду; наредне недеље после свадбе, младенци иду на ручак код девојчиних родитеља и др.

Може се, дакле, закључити да су те велике сличности резултат суживота Карашевака и садашњих алмашких Румуна током средњег века, чији је крајњи резултат асимилација карашевског од стране румунског живља у Долини Алмажа.

---

¹⁰ Према казивању Марије Ускату.

Литература

- Бирта, 1993: Ivan Birta, *Karaševci. (Narodne umotvorine sa etnološkim ostrvom)*, Bukurešt.
- Драгану, 1933: Nicolae Drăganu, *Români în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, București.
- Ердељановић, 1925: Ј. Ердељановић, *Трагови најстаријег словенског слоја у Банату*, у: Niederlûv sbornik. Praha: стр. 275-308.
- Живојновић, 1907: Јован Живојновић, Крашовани (Карашани, Карашавци). Белешке, народни обичаји и примери језика, у *Летопис Матице српске*, св. 343, фасц. II, 51-67.
- Ивић, 1929: А. Ивић, *Историја Срба у Војводини од најстаријих времена до оснивања потиско-поморишке границе (1703)* (фототипско издање). Књиге Матице српске, књ. бр. 2, Фототипска издања, књ. 1. Нови Сад: Матица српска – Темишварски одбор [1996].
- Малуцков, 2000: Мирјана Малуцков, *О свечаној ношњи Карашевки, у Темишварски зборник, 2, Матица српска, Нови Сад, 137-159.*
- Петровић, 2005: Emil Petrović, *Folclor din Valea Almăjului*, Waldpress, Timișoara.
- Поповић, 1-2 – 3: Ј. Поповић, *Срби у Војводини*, Књига прва, *Од најстаријих времена до Карловачког мира 1699*, Друго издање. [Нови Сад] Матица српска; *Срби у Војводини*, Књига друга, *Од Карловачког мира 1699 до Темишварског сабора 1790*, Друго издање. [Нови Сад] Матица српска; *Срби у Војводини*, Књига трећа, *Од темишварског сабора 1790 до Благовештенског сабора 1861*, Друго издање. [Нови Сад] Матица српска.
- Радан, 2015: Михај Н. Радан, *Последице контаката и/или српско (карашевско)-румунског суживота огледане у говорима Румуна из алмашке долине (Банат)*, у Исходишта 1, Scero Print, Ниш, 353-374.
- Радан Ускату, 2014: Miliiana-Radmila Radan Uscatu, *Botezul, nunta și funeraliile la carașoveni*, Editura Universității de Vest, Timișoara.
- Сучиу, 1968: Coriolan Suciū, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, Iași.
- Трпчеа, 1969: Theodor Trâpcea, *Despre unele cetăți medievale din Banat*, Studii de istorie a Banatului, Universitatea din Timișoara.
- Туфеску, 1941: Victor Tufescu, *О мърунтă популаџие балканикă вџн Banat: Crașovenii, у Balcania*, IV, București, 503-529.
- http://ro.wikipedia.org/wiki/Tara_Almăjului

Miljana-Radmila M. Radan Uscatu

SIMILARITIES IN THE KARASHOVEAN AND ROMANIAN ALMAJAN WEDDING CUSTOMS – EVIDENCE OF KARASHOVEAN-ALMAJAN COEXISTENCE IN THE PAST

Summary

Two studies represent the starting point for the wedding customs analysis at the Romanians from Almaj valley – the first belongs to the author of this paper and it's about the Karashoveans wedding customs (doctoral dissertation about the Karashoveans life cycle customs which is to be published soon) and the other belongs to a famous Romanian slavist Emil Petrovici, *Folklore from the Almaj valley* (Bucharest, 1935), which describes in detail the wedding customs from Almaj. I have personally collected part of the material from a settlement in the Almaj valley – Dalboset.

The paper compares and analyzes in detail the two wedding customs mentioned above, even wedding terminology, and points out particularly the similarities between them.

Starting with the history and ethnic structure of the Almaj valley population in the past and noting important similarities between Serbian Karashovean and Romanian Almaj wedding customs, the author concludes that these similarities are the result of the Karashovean coexistence with the Almaj Romanians from today during the Middle Ages, the ultimate result was that of Karashoveans were assimilated by the Romanian population in the Almaj Valley.